

บทที่ ๒

เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การบริหารวิชาการ โรงเรียนวัดมะเดื่อ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี
สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและรายงาน
การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียน ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๑ ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๒ ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๓ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๔ ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๕ บทบาทของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๖ การวางแผนงานวิชาการ

๒.๑.๗ กระบวนการวางแผนงานวิชาการ

๒.๑.๘ โครงสร้างการวางแผนงานวิชาการ โรงเรียน

๒.๒ ทฤษฎีการบริหาร

๒.๓ บริบทโรงเรียนวัดมะเดื่อ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานวิชาการ โรงเรียน

๒.๔.๑ ด้านอาคารสถานที่

๒.๔.๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน

๒.๔.๓ ด้านสื่อวัสดุ อุปกรณ์การเรียนรู้

๒.๔.๔ ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

๒.๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

๒.๕.๓ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๑ ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาและเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของผู้บริหาร^๑

ฉัตรชัย อรณันท์^๒ ได้อธิบายความสำคัญของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารงานวิชาการว่าเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการสอนโดยตรง โดยครอบคลุมถึงการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลการศึกษา งานวิชาการดังกล่าวนี้ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบเป็นอันดับแรก เพราะภารกิจของสถานศึกษา คือการให้บริการทางวิชาการผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่เป็นผู้นำทางวิชาการโดยทำงานร่วมกับครู ให้คำแนะนำในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

จันทราณี สงวนนาม^๓ ได้อธิบายความสำคัญของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ^๔ ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เจริญงอกงามในทุกด้านเมื่อเติบโตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

^๑ พระสุทิศ เตชธมฺโม, “การบริหารระบบสารสนเทศโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓. หน้า ๓๗.

^๒ ฉัตรชัย อรณันท์, หลักการบริหารการศึกษา, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก, ๒๕๒๘), หน้า ๑๕๖.

^๓ จันทราณี สงวนนาม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการบริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บั๊ค พอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๕.

^๔ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๘๔.

๒.๑.๒ ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ^๕ ได้อธิบายความหมาย ของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง การเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมาย ของการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

ภิญโญ สาธร^๖ ได้อธิบายความหมาย ของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารงาน วิชาการ หมายถึง ในการบริหารงานวิชาการผู้บริหารควรกระจายอำนาจความรับผิดชอบให้ครู ทุกคน ความเป็นผู้นำของผู้บริหารการศึกษาอยู่ที่ความสามารถที่จะใช้คนอื่นให้ทำงานโดยไม่ต้อง ใช้วิธีการบังคับอยู่ที่เทคนิคในการกระตุ้นให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนนักเรียน เกี่ยวข้องกับการเรียนทุกคนขยันแข่งกันทำงานอย่างเต็มใจและอดทนอย่างไรก็ตามผู้บริหาร การศึกษาทุกคนพึงระลึกเสมอว่าตนเองไม่ใช่ครูและไม่รอบรู้ในงานวิชาการไปเสียหมดทุกวิชา การบริหาร งานด้านวิชาการจึงอาศัยเทคนิคในการรู้จักใช้คนมากกว่าการสอนคนอื่นว่าเขา ทำอย่างไร ความจริงการที่ครูจะทำอย่างไรเป็นหน้าที่ของครู ไม่ใช่หน้าที่ของผู้บริหาร ผู้บริหาร เพียงแต่คอยดูแลให้ครูทำงานที่ดีที่สุด

กรมสามัญศึกษา^๗ ได้อธิบายความหมาย ของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า บริหารงานวิชาการ หมายถึง งานบริหารเป็นงานสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้บริการนักเรียน ครู บุคลากรต่างๆ ในโรงเรียนเป็นงานที่โรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารควรจัดให้มีขึ้นและ ได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายเพราะเป็นงานบริการมีส่วนสนับสนุนในการพัฒนานักเรียน ให้มีคุณภาพ และสนับสนุนการบริหารงานในด้านอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพ

พิเชษฐ ดงปัทมา^๘ ได้อธิบายความหมาย ของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า คือ การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษา สภาพและปัญหาการบริหารงานของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

^๕ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการ สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^๖ ภิญโญ สาธร, การบริหารงานวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ปรีณเชส, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗.

^๗ กรมสามัญศึกษา, หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^๘ พิเชษฐ ดงปัทมา, “การบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการและครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๖๕ คน เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยรับแบบสอบถามที่สมบูรณ์คืนมา ๑๕๔ ฉบับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ มีการจัดการควบคุม ติดตามและพัฒนาการบริหารงานวิชาการ ทั้ง ๘ ด้านคือ ด้านการวางแผนงานทางวิชาการ มีการประเมินผลการวางแผนโดยสรุปและรายงานผลเมื่อสิ้นปีการศึกษา ด้านหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร มีการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการใช้หลักสูตรโดยศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน มีหลักการจัดครูเข้าสอน โดยจัดตามความสามารถและความถนัดของครูผู้สอน ด้านการนิเทศการศึกษา มีการมอบหมายให้ท่านิเทศให้ผู้ช่วยผู้บริหาร ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน มีการเก็บรักษาสื่อ โดยให้ครูผู้สอนเก็บเอง ด้านห้องสมุด มีประเมินผลการใช้ห้องสมุด และด้านการวัดผลและประเมินผล โดยตรวจสอบผลการเรียนใน แต่ละภาคเรียน ส่วนปัญหาการบริหารงานวิชาการที่พบ คือ บุคลากรของโรงเรียนเข้าใจกระบวนการปฏิบัติงานวิชาการไม่ตรงกัน ครูบางคนไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร โรงเรียนขาดการนิเทศการสอนอย่างสม่ำเสมอ ขาดสถานที่ที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม ขาดงบประมาณในการจัดหาเอกสารประกอบหลักสูตรและหนังสือตำรา และยังขาดเครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่ได้มาตรฐาน

๒.๑.๓ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการตามกระบวนการปฏิบัติการเรียนรู้ครอบคลุมใน ๔ ด้าน คือ หลักสูตรกระบวนการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การรับเข้าศึกษาต่อรวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ (ICT) พบว่าการส่งเสริมสนับสนุนดำเนินการปฏิบัติการเรียนรู้ในด้านต่างๆ หลายโครงการ ดังนี้^๕

๑. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
๒. การวัด ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
๓. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
๔. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
๕. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
๖. การนิเทศการศึกษา และการแนะแนวการศึกษา

^๕ รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการขั้นพื้นฐาน, หน้า ๓๐.

๙. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
๙. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน
๙. ประสานความร่วมมือการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษากับองค์กรอื่น
๑๐. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลและสถาบันอื่นๆ

กรมสามัญศึกษา ได้กล่าวถึง ขอบเขตการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาไว้ ดังนี้^{๑๐}

๑. การวางแผนงานวิชาการ ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลและจัดทำระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวกับงานวิชาการ การทำแผนงานวิชาการ
๒. การบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดกลุ่มการเรียน การจัดตารางการสอน การจัดครูเข้าสอนตามตาราง การจัดครูสอนแทน การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงานวิชาการ
๓. การจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดทำการใช้ การปรับปรุงแผนการสอน รายวิชา การจัดหา จัดทำ บำรุงรักษา และส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน
๔. การพัฒนาและการส่งเสริมด้านวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาระบบการเรียนการสอน การจัดซ่อมเสริม การจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตร การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ การอบรมหรือฝึกอบรมทางด้านวิชาการ การสร้างบรรยากาศทางด้านวิชาการโรงเรียน การส่งเสริม การวิเคราะห์วิจัยพัฒนาการเรียนการสอน
๕. การประเมินผลการจัดการ ได้แก่ การประเมินผลด้านคุณภาพการเรียนการสอน
๖. การวัดและประเมินผลการเรียนและงานทะเบียนนักเรียน ได้แก่ การดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียน การสร้างและปรับปรุงเครื่องมือการวัดผลการเรียน การจัดให้มีเอกสารแบบฟอร์มเกี่ยวกับวัดและประเมินผลการเรียน การดำเนินการเกี่ยวกับหลักฐานการวัดผลและการประเมินผลการเรียน งานทะเบียน

๒.๑.๔ ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาที่ต้องมีขอบข่ายหลักการบริหารงานวิชาการมีขั้นตอนของกระบวนการ^{๑๑} ดังนี้

๑. ขั้นตอนดำเนินการ เป็นการกำหนดนโยบายวางแผนงานวิชาการดังนี้

^{๑๐} กรมสามัญศึกษา, หลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๑๑} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการขั้นพื้นฐาน, หน้า ๓๑.

- ๑) จัดทำแผนงานวิชาการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ๒) จัดสภาพงานวิชาการและวิธีการทำงาน
- ๓) จัดครูอาจารย์เข้าสอนและจัดทำโครงการสอน
- ๔) จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานและจัดตารางสอน
- ๕) ปฐมนิเทศนักเรียน และการลงทะเบียนเรียน

๒. ขั้นการดำเนินการ

๑) การดำเนินการสอนตามหลักสูตร โดยการดูแลให้การสอนเป็นไปตามโครงการสอนในแต่ละวิชาเป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

๒) การดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางวิชาการ

๓) งานเกี่ยวกับการบริการ การส่งเสริมให้มีการบริการเกี่ยวกับการสอน เพื่อช่วยเหลือครูในด้านการสอนและอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก

๓. ขั้นการส่งเสริมและติดตามผลในด้านวิชาการ เพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการผู้บริหารควรมีการส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนาและประเมินผลงานด้านวิชาการ ได้แก่

๑) ส่งเสริมให้ครูอาจารย์ได้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ

๒) สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาการได้แก่ การกำหนดนโยบายที่เหมาะสมกับโรงเรียนและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

๓) ริเริ่มและสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานด้านวิชาการ

๔) จัดบรรยากาศทางวิชาการในสถานศึกษา

๕) จัดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ

๖) จัดตั้งคณะกรรมการทำงานทางวิชาการขึ้น

๗) ส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งชมรมทางวิชาการเพื่อจัดกิจกรรมเผยงานด้านวิชาการ

๘) ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมประชุมสัมมนาฝึกอบรม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และเพิ่มพูนความรู้ด้านวิชาการและส่งเสริมให้ศึกษาต่อเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

๒.๑.๕ บทบาทของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการ

ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทของผู้บริหารกับการบริหารสถานศึกษามากโดยเฉพาะผู้บริหารมืออาชีพ การจัดการศึกษาในสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้บริหารต้องอาศัยความ

ชำนาญทางการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพด้วย บทบาทสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ดังต่อไปนี้^{๑๒}

๑. บทบาทในการกำหนดทิศทาง
๒. บทบาทเป็นผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำ
๓. บทบาทเป็นนักวางแผน
๔. บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ
๕. บทบาทเป็นนักจัดองค์กร
๖. บทบาทเป็นนักจัดการเปลี่ยนแปลง
๗. บทบาทเป็นผู้ประสานงาน
๘. บทบาทเป็นผู้สื่อสาร
๙. บทบาทเป็นผู้แก้ความขัดแย้ง
๑๐. บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา
๑๑. บทบาทเป็นผู้จัดระบบงาน
๑๒. บทบาทเป็นผู้บริหารการเรียนการสอน
๑๓. บทบาทเป็นผู้บริหารบุคคล
๑๔. บทบาทเป็นผู้บริหารทรัพยากร
๑๕. บทบาทเป็นผู้ประเมินผล
๑๖. บทบาทเป็นประธานในพิธี
๑๗. บทบาทเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

๒.๑.๖ การวางแผนงานวิชาการ

ความจำเป็นของการวางแผนงานวิชาการเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ทำให้การจัดการศึกษาต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยในการจัดการศึกษาในปัจจุบันนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนงานวิชาการเนื่องจากมีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการ คือ^{๑๓}

๑. องค์ประกอบจากภายนอกสถานศึกษา มีดังนี้

๑) การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ จำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความก้าวหน้าในการจัดการเรียนการสอน

^{๑๒} รุ่งชัดดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการขั้นพื้นฐาน, หน้า ๓๒ – ๓๓.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

๒) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม หลักสูตรและการสอนจำเป็นต้องเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อให้ปรับตัวเข้าสู่สิ่งแวดล้อม

๓) การเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศการเรียนการสอนจำเป็นต้องเรียนรู้ในการใช้พลังงาน

๔) การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรสู่ภาคอุตสาหกรรม และการก้าวไปสู่สังคมข่าวสาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับดำเนินชีวิต

๒. การวางแผนงานวิชาการในโรงเรียน มีดังนี้

๑) ผู้บริหารมีความรับผิดชอบการวางแผนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับสถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

๒) ผู้บริหารควรกำหนดแผนงานของสถานศึกษา โดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา

๓) ผู้บริหารมีทักษะในการวางแผน มีความรู้ความสามารถ ชี้นำครูอาจารย์ได้

๔) ผู้บริหารควรดำเนินการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ระดับผู้สมัครเรียน จนถึงการจัดการเรียนการสอน

๒.๑.๓ กระบวนการวางแผนงานวิชาการ

การบริหารโดยใช้กระบวนการที่เหมาะสมการบริหารงานวิชาการก็เช่นเดียวกัน จะมีประสิทธิภาพได้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นสำคัญ ถึงแม้จะมีผู้ช่วยฝ่ายวิชาการทำงานทางด้านนี้ อยู่แล้วก็ตาม ผู้บริหารโรงเรียนควรจะเป็นผู้ที่ตื่นตัวในการบริหารงานวิชาการ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องงานวิชาการ ตลอดจนเข้าใจความสำคัญวัตถุประสงค์ กระบวนการในการบริหารงานวิชาการ เพื่อเป็นผู้นำให้บุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันปฏิบัติงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายการบริหารงานวิชาการจะมีประสิทธิภาพจะต้องใช้กระบวนการบริหาร ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ^{๑๔}

อัมภา บุญช่วย ได้แสดงความคิดเห็นแนะ กระบวนการบริหารงานวิชาการสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมหรือมัธยมศึกษาไว้ดังนี้

๑. การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการศึกษาสภาพ อาจทำได้ในเรื่องข้อมูลต่างๆ ของโรงเรียน เช่น

^{๑๔} พระสมร อมโร, “ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตดุสิตสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.เขต ๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒ – ๑๖.

- ๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ๒) ยอดรวมแสดงผลการสอบรายปี
- ๓) สถิติการมาเรียนของนักเรียน
- ๔) จำนวนอัตราการเข้าชั้น
- ๕) สื่อการเรียนการสอน
- ๖) การนิเทศภายในและการสอนซ่อมเสริม
- ๗) โครงการต่างๆ ที่ต้องยึดเป็นแนวทาง เช่น หลักสูตร เอกสารหลักสูตร

หนังสือแบบเรียนระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การประเมินผลการเรียน

๘) นโยบายกระทรวง กรม หน่วยงานต้นสังกัด ส่วนวิธีการศึกษา อาจทำได้ โดยสำรวจ บันทึกรายการ ศึกษาวิจัย ใช้สื่อหรือเครื่องมือ เช่น เครื่องมือประเมินคุณภาพ ที่หน่วยงานจัดการศึกษา โดยการสัมมนา

๒. การวางแผนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ รอบคอบ มีขั้นตอน จะทำให้งาน ดำเนินไปอย่างราบรื่น ผู้บริหารต้องจัดให้มีการวางแผนงาน โดยปฏิบัติ ดังนี้

๑) การจัดทำแผนงาน และโครงการวิชาการประจำปี เพื่อให้การวางแผนงาน สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและรับผิดชอบการปฏิบัติ งานตั้งแต่ต้น เพื่อทุกคนจะได้มีความสำนึกในความเป็นเจ้าของหน่วยงาน และได้ให้ความร่วมมือ ด้วยดี เมื่อกำหนดแผนงานเสร็จแล้วก็จัดทำโครงการสนับสนุนแผนงานวิชาการให้ครอบคลุมงาน ต่อไป

๒) การจัดปฏิทินปฏิบัติงาน ในรอบปีการศึกษาหนึ่งๆ มีกิจกรรมหลายอย่าง ที่โรงเรียนต้องปฏิบัติ การจัดให้มีการปฏิบัติงานให้ชัดเจนว่าวันใด เดือนใด จะประกอบกิจกรรม อะไร ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องเตือนความจำของผู้รับผิดชอบให้ปฏิบัติงานให้เสร็จตามเวลา

๓) การจัดทำแผนการสอน ผู้บริหารโรงเรียนควรจะควบคุม ติดตามการ ปฏิบัติการสอนของครู ให้เป็นไปตามเนื้อหาและกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในคู่มือและแผนการสอน

๔) การจัดตารางสอนผู้บริหารโรงเรียนควรมอบให้ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการและ คณะทำงานเป็นผู้จัดทำโดยผู้บริหารคอยควบคุมดูแลให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การจัดทำตารางสอน

๕) การจัดครูเข้าสอน ผู้บริหารโรงเรียนควรคำนึงถึงความต้องการและ ความถนัดของครู เช่น ครูสอนประถมศึกษาปีที่ ๑ ควรเป็นผู้ที่เข้าใจเด็กวัยนี้เป็นอย่างดีรู้ความ ต้องการและความสามารถของนักเรียน

๖) การจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียน ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียน

๓. การดำเนินตามแผน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการตามแผนงานวิชาการ และขั้นตอนนี้ ดังนี้

- ๑) ตรวจสอบการเตรียมการสอนหรือบันทึกการสอน
- ๒) ให้ครูเข้าปฏิบัติการสอนตรงตามเวลา
- ๓) ควบคุม กำกับ ติดตาม และนิเทศให้ครู
- ๔) จัดครูเข้าสอนแทนในกรณีครูไม่มาปฏิบัติการสอน
- ๕) ควบคุม ดูแล ให้ครูจัดสอนซ่อมเสริมนักเรียน
- ๖) สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้สมบูรณ์
- ๗) ควบคุมติดตาม ให้ครูที่รับผิดชอบงาน โครงการเป็นไปตามปฏิทิน

ปฏิบัติงาน

๔. การประเมินผลงานวิชาการเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะทำให้ทราบว่าการดำเนินงานมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ จะได้หาทางปรับปรุงให้ดีขึ้น การประเมินผลการเรียนของนักเรียน มีแนวปฏิบัติในการประเมินผลโครงการ วิชาการของโรงเรียน มีแนวปฏิบัติ

๕. การประเมินผลการปฏิบัติงานของ มีแนวปฏิบัติ เช่น สังเกตพฤติกรรมการสอนของครู ตรวจสอบการปฏิบัติงานของครูโดยวิธีการต่างๆ เช่น สังเกตความก้าวหน้าของเด็ก ตรวจสอบจากผลงานของเด็ก รับฟังข้อมูลจากผู้ปกครองเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครู จัดประชุม ประเมินผลงานของครู สรุปผลการประเมินการทำงานโครงการวิชาการที่ได้รับมอบหมาย ทำการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน^{๑๕}

๒.๑.๘ โครงสร้างการวางแผนงานวิชาการโรงเรียน

ในสถานศึกษางานวิชาการอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ที่เป็นหัวหน้าสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรทั้ง ๘ กลุ่มสาระ ดังนี้^{๑๖}

๑. ภาษาไทย
๒. คณิตศาสตร์
๓. วิทยาศาสตร์

^{๑๕} อำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐ – ๑๔.

^{๑๖} กรมวิชาการ, “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

๔. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๕. สุขศึกษาและพลศึกษา

๖. ศิลปะ

๗. การงานอาชีพและเทคโนโลยี

๘. ภาษาต่างประเทศ

สรุปความได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา และเป็นส่วนที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ ส่งเสริมสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดมุ่งหมาย โดยมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารตามบทบาทหน้าที่ และโครงสร้างการบริหารงานวิชาการ ในสถานศึกษาผู้บริหารเป็นผู้นำครูในด้านวิชาการทำงานร่วมกับครู กระตุ้นแนะนำและประสานกับครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มอบหมายความรับผิดชอบให้ครูทุกคนหาแนวทางหรือวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ การดำเนินการหรือการจัดกิจกรรมทุกชนิด ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ^{๑๑}

๒.๒ ทฤษฎีการจัดการตามหลักการบริหาร

หลักเบื้องต้นในการบริหารและทฤษฎีทางการบริหารในการทำงานทุกชนิด สิ่งที่สำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งในการทำงานก็คือการบริหารจัดการ โดยธรรมชาติของมนุษย์จะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงาน หรือมีการเกี่ยวข้องกันและกันเสมอ เพราะมนุษย์ไม่สามารถก้าวไปสู่การบรรลุเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยตัวคนเดียว

เฮนรี ฟาโยว (Henri Fayol)^{๑๒} เป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ (Operational management theory) หรือบางทางก็ถือกันว่าเป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เขาเชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะ และเขาสนใจที่จะศึกษาองค์การโดยรวม และมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Managerial activities) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมห้าอย่างคือ การวางแผน (Planning), การจัดองค์การ (Organizing), การบังคับบัญชา หรือการสั่งการ (Commanding), การประสานงาน (Coordinating), และการควบคุม (Controlling)

^{๑๑} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการขั้นพื้นฐาน, หน้า ๓๓.

^{๑๒} Henri Fayol, <http://www.212cafe.com/freewebboard/view.php?user=wethai&id=25>, (เข้าถึงเมื่อวันอังคารที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒).

สมยศ นาวิการ^{๑๙} ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์กรและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ^{๒๐} ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับคน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การบริหารเป็นการประสานงาน การอำนวยความสะดวก และการให้บริการกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

ศิริอร ชันธหัตถ์^{๒๑} ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหารหรือการจัดการ มีศัพท์ที่นิยมใช้อยู่ ๒ คำ ได้แก่ Administration และ Management คำว่า Administration มาจากคำในภาษาละตินว่า Administrare การรับใช้ การจัดการ การปฏิบัติการ และอำนาจการ ส่วนคำว่า Management มาจากคำในภาษาฝรั่งเศสว่า Manager หมายถึง ผู้ดูแลในบ้าน ผู้รักษาผลประโยชน์ การกระทำในลักษณะแนะนำ หรือนำทาง

ดาฟท์ (Daft)^{๒๒} ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร คือ การทำให้เป้าหมายขององค์กรบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยผ่านการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุมทรัพยากรองค์กร

สรุปได้ว่า การบริหารงานเป็นวิถีทางในวงจรของการปฏิบัติงาน และเป็นเทคนิคขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินงาน ได้แก่ แนวทางที่ผู้บริหารใช้การบริหารจัดการ คือ ศาสตร์และศิลป์ในการใช้ผู้อื่นทำงาน และทำให้ประหยัทรัพยากร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และเวลาย่อมประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๒๓}

^{๑๙} สมยศ นาวิการ, **การบริหาร, Management**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗.

^{๒๐} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **การติดตามผลและการวิจัยเพื่อพัฒนาแนะแนว**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต, ๒๕๓๐), หน้า ๑.

^{๒๑} ศิริอร ชันธหัตถ์, **องค์กรและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๒๒} Daft, Edwards, **Management**, (3.). (America: The Dryden, 1994), p 8.

^{๒๓} พระปิยวัฒน์ โสมวโร, “การบริหารจัดการงานสารสนเทศในโรงเรียนมัธยมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๑”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

๒.๓ บริบทของโรงเรียนวัดมะเดื่อ

โรงเรียนวัดมะเดื่อ ตั้งอยู่ในตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๔๗๗ โดยอาศัยศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่เล่าเรียนประมาณ ๒๐ ปี เปิดเรียนครั้งแรกมีนักเรียน ๔๐ คน ครู ๑ คน มีนายบุษ ยุวศต รักษาการณ์ในตำแหน่ง ครูใหญ่ ต่อมาศาลาการเปรียญชำรุดทรุดโทรมลงไป ทางวัดได้จัดการรื้อเพื่อสร้างใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ทางกรรมการจังหวัดได้นำกฐินสามัคคีมาทอดที่วัดมะเดื่อ เพื่อหาเงินสมทบทุนสร้างโรงเรียน ได้เงินทั้งสิ้น ๑๔,๘๕๔.๖๖ บาท ต่อมาได้เงินบริจาคสมทบจากประชาชนอีก ๓,๐๐๐ บาท กับของ นายจ่านง - นางมาลัย มีแสงจันทร์ ออกสมทบอีก ๒,๐๐๐ บาท ทางคณะกรรมการวัด พร้อมด้วยประชาชนได้ช่วยกันสร้างโรงเรียนจนแล้วเสร็จและเปิดเป็นที่เรียนได้ตั้งแต่วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๐๕ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับงบประมาณจากกระทรวงศึกษาธิการต่อเติมอาคาร ให้เต็มครบตามแปลน ๐๔ เป็นจำนวนเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท ต่อเติมแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๖

๑. วิสัยทัศน์ (Vision)

โรงเรียนวัดมะเดื่อ มุ่งพัฒนาการเรียนรู้สู่มาตรฐานสากล ผลิคนดี มีคุณธรรม สร้างสรรค์เทคโนโลยี ผู้เรียนมีสุขภาพสมบูรณ์ เกิดทุนสถาบัน ยึดมั่นการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถ ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พร้อมพัฒนาบุคลากรทุกคนให้เป็นครูมืออาชีพ

๒. วิสัยทัศน์กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

การจัดการศึกษาทุกระดับได้มาตรฐานแบบมีส่วนร่วมตามแนวปรัชญาของ เศรษฐกิจ พอเพียง ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย สู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และอยู่เย็นเป็นสุข อย่างยั่งยืน

๓. วิสัยทัศน์จังหวัดนนทบุรี

นนทบุรีที่อยู่อาศัยชั้นนำของคนทุกระดับ พร้อมสรรพธุรกิจบริการที่ได้มาตรฐาน

๔. วิสัยทัศน์องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

เมืองน่าอยู่ การศึกษาก้าวหน้า สิ่งแวดล้อมดี ประเพณีดั้งเดิม เศรษฐกิจพัฒนา ประชากรร่วมใจ มุ่งเน้นบริการ สร้างงานโปร่งใส

๕. พันธกิจ (Mission)

๑) เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษา ให้ประชากรในวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

๒) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสู่มาตรฐานสากล

๓) พัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ สู่มาตรฐานการศึกษาชาติ

๔) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ มีคุณธรรม สร้างสรรค์ผลงาน มีความเป็นมืออาชีพ

๕) พัฒนานักเรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ สุนทรีย์ภาพ กีฬา เพิ่มศักยภาพ

๖. เป้าประสงค์หลัก (Goals)

๑) การเรียนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงเท่าเทียมและต่อเนื่อง

๒) สถานศึกษาในสังกัดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และการให้บริการ

๓) นักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองคือนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

๔) บุคลากรมีคุณธรรมและศักยภาพในการปฏิบัติงานระดับมืออาชีพ

๕) มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมาตรฐานของ สมศ. ได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้นสู่ความเป็นสากล

๗. เป้าหมายสุดท้ายที่ต้องการให้เกิด

นักเรียน : คิดเป็น ปฏิบัติได้ มีคุณธรรม ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง
เทิดทูนสถาบันยึดมั่นความเป็นไทย

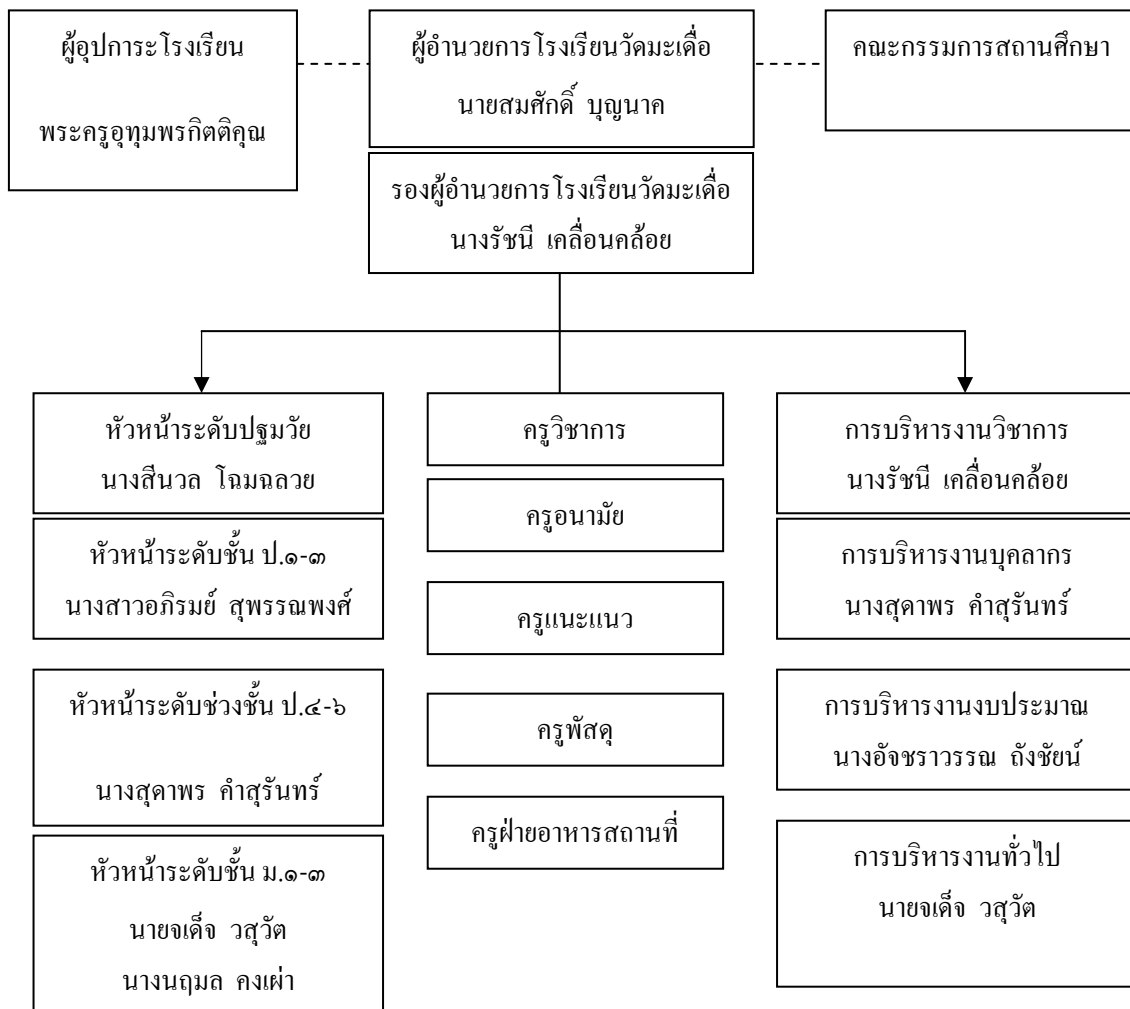
ครู : ครูยุคใหม่ (รักเด็ก เก่ง ฉลาด เป็นปราชญ์ครูไทย)

ผู้บริหาร : บริหารจัดการยุคใหม่

โรงเรียน : บ้านแห่งการเรียนรู้ บ้านที่อบอุ่น

วัดและชุมชน : สังคมแห่งการเรียนรู้ มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมชื่นชม

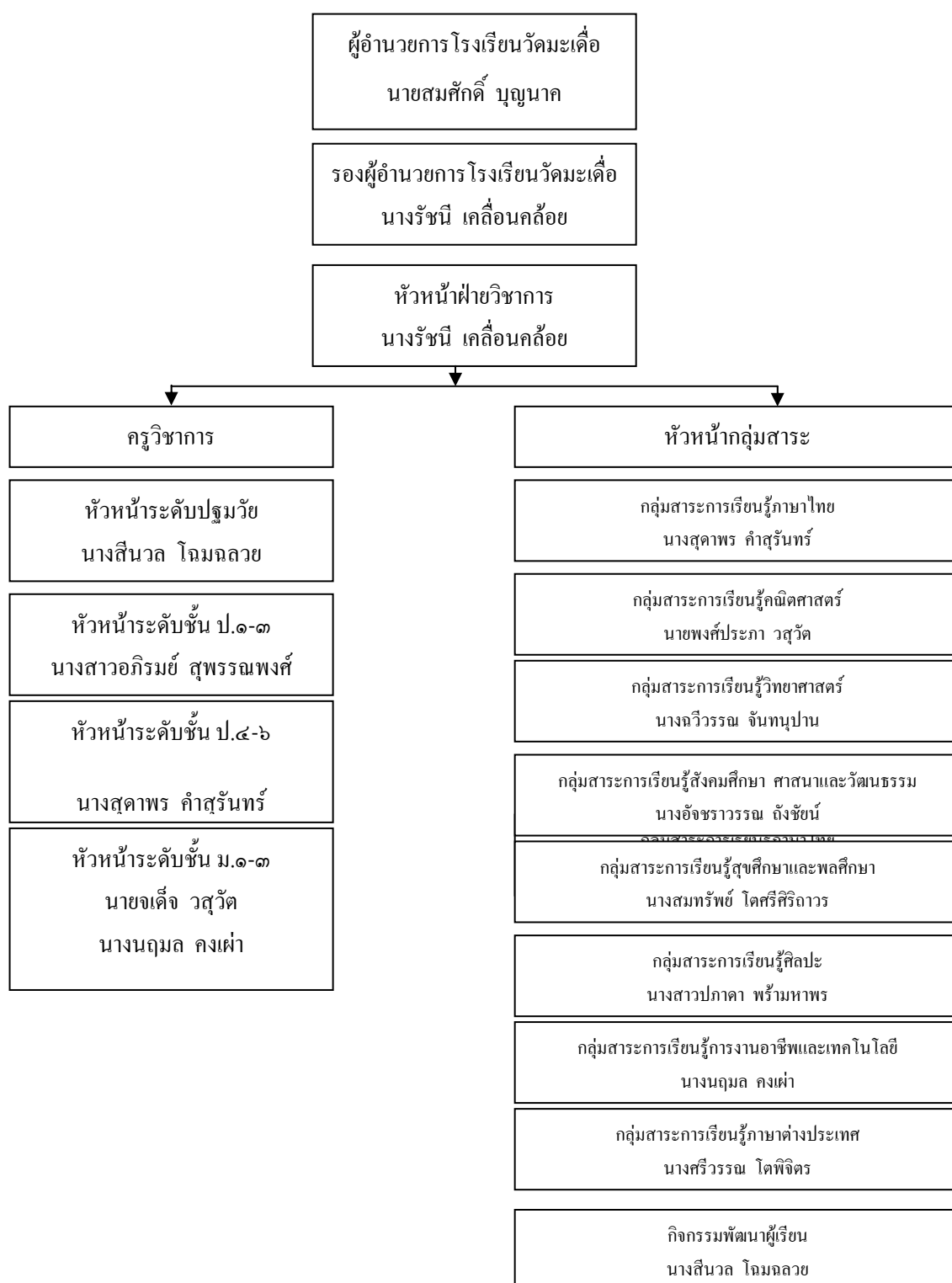
๘. โครงสร้างการบริหารงานบุคลากร

แผนภูมิที่ ๒.๑ โครงสร้างการบริหารงานบุคลากร

ที่มา : แผนปฏิบัติงานประจำปีโรงเรียนวัดมะเดื่อ (๒๕๕๓)

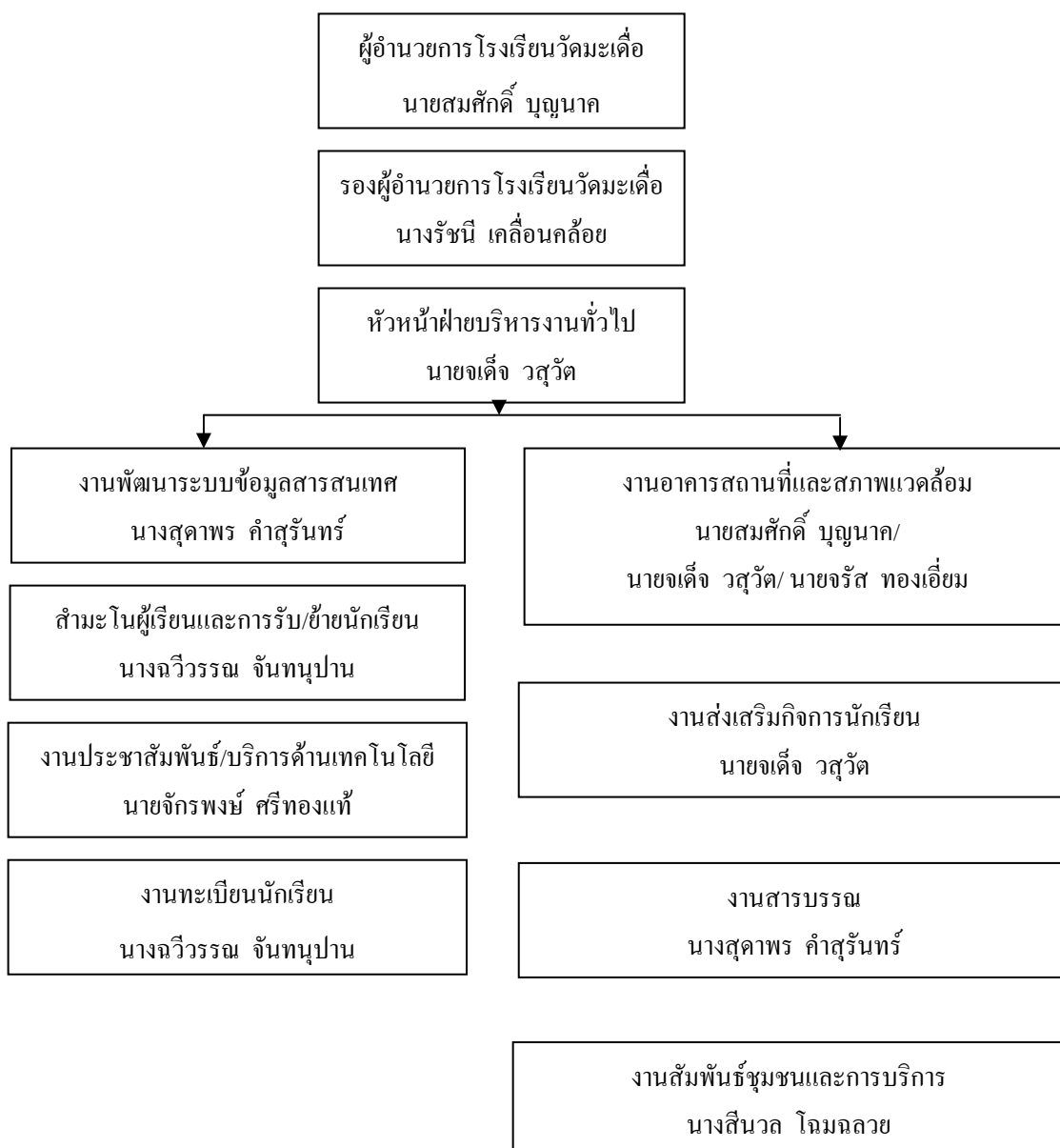
๕. โครงสร้างการบริหารงานวิชาการ

แผนภูมิที่ ๒.๒ โครงสร้างการบริหารงานบุคคล

ที่มา : แผนปฏิบัติงานประจำปี โรงเรียนวัดมะเดื่อ (๒๕๕๓)

๑๐. โครงสร้างการบริหารงานทั่วไป

แผนภูมิที่ ๒.๓ โครงสร้างการบริหารงานบุคลากร

ที่มา : แผนปฏิบัติงานประจำปีโรงเรียนวัดมะเดื่อ (๒๕๕๓)

๑๑. การประเมินโครงการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดมะเดื่อ

รายงานการประเมินโครงการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดมะเดื่อ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อการประเมินโครงการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดมะเดื่อ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนวัดมะเดื่อโครงการนี้สอดคล้องกับนโยบายและแผนการดำเนินการในการดูแลนักเรียนของโรงเรียน และมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อโรงเรียน นักเรียนและชุมชนในสภาพสังคมปัจจุบันมาก ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน และวัตถุประสงค์โครงการมีความชัดเจนและความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับการดำเนินงานของโครงการ ตามลำดับ

๒) ด้านผลผลิต พบว่า โครงการจัดสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดมะเดื่อด้านผลผลิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูและนักเรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี สามารถปรับตัวเข้าสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมมากที่สุด รองลงมา คือ ครูและนักเรียนมีการดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมที่อันตรายทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และการดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ตามลำดับ

๓) ด้านผลกระทบ พบว่า โครงการจัดสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดมะเดื่อด้านผลกระทบระบบงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างสำหรับโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมากที่สุด รองลงมา คือ นักเรียนและครูได้รับการดูแลในด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน ที่ดี และนักเรียนมีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ที่ดีตามลำดับ

๔) ด้านกระบวนการ พบว่า โครงการจัดสิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดมะเดื่อด้านกระบวนการดำเนินการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลทุกกิจกรรม ในโครงการพัฒนาบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆของโครงการ ตามลำดับ

๕) ด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า โครงการจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดมะเดื่อในด้านปัจจัยเบื้องต้น ผู้บริหาร /ครู/นักเรียนเห็นว่าระบบการบริหารงานของโครงการเอื้อให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกันในการพัฒนาโรงเรียนมากที่สุด รองลงมา คือ มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ และกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเหมาะสมและความเหมาะสมของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงานโครงการ ตามลำดับ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานวิชาการโรงเรียน

การบริหารงานอาคารสถานที่และบริเวณหมายถึง การจัดดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่และบริเวณที่ใช้ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนี้

๒.๔.๑ ด้านอาคารสถานที่

๑. ความหมายของอาคารสถานที่

วสันต์ ธีระนุรักษ์^{๒๔} ได้ให้ความหมายของอาคารสถานที่ไว้ว่า คือ ดึก บ้านเรือน ร้าน แพ คลังสินค้า สำนักงาน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นใด ซึ่งบุคคลได้เข้าอยู่หรือเข้าใช้สอยได้ รวมทั้งอสังหาริมทรัพย์ หรือสิ่งปลูกสร้างอันเป็นชุมชนของประชาชน ไม่ว่าในร่มหรือกลางแจ้งและโดยเฉพาะที่ซึ่งติดต่อกับทางสาธารณะนั้น ให้หมายความถึง สะพาน อุโมงค์ ท่อ หรือรางระบายน้ำ เพื่อการสุขาภิบาล รั้วหรือกำแพงกับทั้งประตูรั้วหรือกำแพงนั้น ป้ายโฆษณาอันติดไว้อย่างถาวร ซึ่งมีขนาดเกิน ๑ ตารางเมตร รวมทั้งอุโมงค์ คนเรือ เขื่อน ท่อน้ำหรือท่อจอดเรือด้วย ดังนั้นการบริหารงานอาคารสถานที่ หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่เท่าที่มีอยู่ดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นอาคารเรียนถาวร อาคารกึ่งถาวร อาคารชั่วคราว ซึ่งรวมถึงห้องเรียนและห้องพิเศษต่างๆ เช่น ห้องสมุด ห้องพยาบาล ห้องพักรู ห้องพัสดุ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนูปกรณ์ และอาคารประกอบหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น เช่น อาคารเอนกประสงค์โรงฝึกงาน บ้านพักนักเรียน บ้านพักนักร้องการโรง ส้วม เรือนเพาะชำ รั้ว ถึงประปา ศาลาพักผ่อน บ่อน้ำ สระน้ำ โรงอาหาร เสาธง สนาม ถนน ที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนหย่อม แปลงเกษตร สนามเด็กเล่น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๒๕} ได้ให้ความหมายของอาคารสถานที่ไว้ว่า อาคารสถานที่คือสิ่งก่อสร้างที่ประกอบไปด้วย เรือน โรง ดึก บ้าน ร้าน แพ คลังสินค้า สำนักงาน และสิ่งที่สร้างขึ้นอย่างอื่น ซึ่งบุคคลอาจเข้าอยู่หรือเข้าใช้สอยได้ และรวมถึงสิ่งที่สร้างขึ้นอย่างอื่นตามที่กฎหมายกำหนด เช่น อสังหาริมทรัพย์ เขื่อน สะพาน อุโมงค์ เป็นต้น

^{๒๔} วสันต์ ธีระนุรักษ์, ปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษาเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๐). หน้า ๒.

^{๒๕} พจนานุกรม, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยบริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๖๐ – ๑๓๖๑.

ทิสนา แชมมณี และคณะ^{๒๖} ได้ให้ความหมายของอาคารสถานที่ไว้ว่า ด้านอาคารสถานที่ อาคารสถานที่ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และให้ได้ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ ส่วนการดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ที่จะได้ผลเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่าย การรู้จักจัดหา รู้จักใช้อาคารให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการควบคุมรักษา การให้บริการแก่ชุมชน และการรู้จักส่งเสริมทะนุบำรุงอาคารสถานที่ที่มีอยู่ให้คงสภาพดีและสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ เนื่องจากอาคาร สถานที่เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการศึกษาแก่บุคคลทั่วไป และเป็นแหล่งที่ให้การศึกษ เพื่อหล่อหลอมให้เป็นคนดีอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งขอขยายการบริหารอาคารสถานที่ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ

๑) อาคารเรียน ห้องเรียนและห้องพิเศษ ได้แก่ ห้องพยาบาล ห้องสมุด ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องดนตรี และห้องธุรการ

๒) อาคารประกอบ เป็นอาคารที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่น อาทิเช่น ใช้เป็นห้องประชุม หรือห้องอาหาร ใช้เป็น โรงฝึกงาน

๓) บริเวณโรงเรียน เป็นต้น สำหรับการแบ่ง โรงเรียนโดยทั่วๆ ไป ควรจะแบ่งเป็น ๔ ส่วน คือ (๑) บริเวณการเรียนและทางเดิน (๒) บริเวณที่สามารถอำนวยความสะดวก และ (๓) บริเวณที่พักผ่อนและสนามเล่น

๔) บริเวณสนามกีฬา ซึ่งการใช้อาคารสถานที่ที่มีหลักการปฏิบัติใช้อาคารสถานที่

๒. กระบวนการบริหารอาคารสถานที่

อาคารสถานที่ที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้โรงเรียนดำเนินงานไปได้โดยสะดวกอาคารสถานที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินงานของโรงเรียนเช่นเดียวกับบ้านเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนจึงควรที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญต่อการบริหารงานอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับสำคัญของงาน ดังต่อไปนี้^{๒๗}

^{๒๖} ทิสนา แชมมณี และสร้อยสน สกลรักษ์, การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด ๕ ทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสแควร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๒๗} พระมหาปริยญา ปริญาณนุโท, การบริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

กลุ่มโรงเรียนเลิศหล้า^{๒๔} ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารอาคารสถานที่ไว้ว่า ควรมีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่สวยงาม สะอาดร่มรื่น และเอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น พื้นที่วิ่งเล่น ออกกำลังกาย สระว่ายน้ำขนาดมาตรฐาน อาคารกิจกรรมต่างๆ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งติดตั้งระบบปรับอากาศมีทั้งสื่อการเรียนการสอน เทคโนโลยีทันสมัยที่สามารถรองรับกิจกรรม และการจัดการเรียนการสอนได้อย่างสมบูรณ์แบบ เด็กสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ภายในโรงเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

การบริหารงานอาคารสถานที่ จะมีประสิทธิภาพได้โดยการดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง ๔ ของกระบวนการบริหาร คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล เช่นเดียวกับการบริหารงานอื่นๆ ทุกงาน ด้วยกระบวนการบริหารงานอาคารสถานที่ ดังต่อไปนี้^{๒๕}

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา

ในเบื้องต้นของการบริหารงานอาคารสถานที่ ผู้บริหารต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามขั้นตอนแรกของกระบวนการบริหาร โดยรวบรวมข้อมูลด้านอาคารสถานที่ จากระบบข้อมูลของศูนย์พัฒนาเด็ก และหาข้อมูลสภาพปัญหาเพิ่มเติม เพื่อให้ได้เป็นปัจจุบันและแน่นอน ในขั้นนี้ผู้บริหารต้องมีข้อมูลหลายๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอย่างน้อยที่สุดจะต้องประกอบไปด้วยข้อมูล ๓ ประเภท

๑) สภาพปัจจุบันของอาคารสถานที่และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนอาคารสิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่แล้ว พื้นที่บริเวณโรงเรียน สภาพพื้นที่ จำนวนนักเรียนจำนวนบุคลากร และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

๒) แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง เช่น การเพิ่ม หรือลด ของจำนวนนักเรียนงบประมาณที่คาดว่าจะได้รับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวข้องกับโรงเรียน

๓) ปัญหาและข้อจำกัด ซึ่งจะได้จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เช่น ข้อจำกัดของพื้นที่ ข้อจำกัดของบุคลากร ข้อจำกัดของงบประมาณ หรือปัญหาอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน

^{๒๔} กลุ่มโรงเรียนเลิศหล้า ริมถนนเกษตร – นวมินทร์, การบริหารอาคารสถานที่, (กรุงเทพมหานคร เขตบึงกุ่ม), หน้า ๕.

^{๒๕} พระมหาปรีญา ปรีญานนุ โท, การบริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓, หน้า ๒๖ – ๒๗.

ขั้นตอนที่ ๒ การวางแผนงานอาคารสถานที่

เมื่อรู้ความต้องการด้านอาคารสถานที่ว่าจะแก้ปัญหา หรือพัฒนาอย่างไร แคไหนจากการปฏิบัติในขั้นตอนที่ ๑ แล้ว ก็จะดำเนินการในขั้นที่ ๒ กล่าวคือ จัดให้มีการวางแผนและเขียนโครงการเพื่อแก้ปัญหา เพื่อพัฒนา หรือ เพื่อบรรลุความต้องการด้านอาคารสถานที่นั้นๆ ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่ ผู้บริหารต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๑) ให้นักคลากรในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนผู้ซึ่งมีส่วนในการใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการวางแผนงานด้านอาคารสถานที่

๒) ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่ต้องมุ่งให้อาคารสถานที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายๆ ทาง หากจะเป็นแบบอเนกประสงค์ก็จะทำให้การพัฒนาอาคารสถานที่นั้นๆ ได้ผลคุ้มค่า

๓) ให้เป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเกิดการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนในด้านต่างๆ ให้มากที่สุด นั่นคือ ให้ประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอน และตรงจุดหมายของหลักสูตรโดยทางอ้อม

ขั้นตอนที่ ๓ การดำเนินการตามแผนงานอาคารสถานที่

ขั้นตอนนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องกำกับ ติดตาม และควบคุมดูแลให้การดำเนินงานดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ในขั้นตอนที่ ๒ การดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ที่จะดำเนินไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพพอสมควร หากผู้บริหารยึดแนวทางในการปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้

๑) ปลุกฝังให้นักบุคลากรในโรงเรียนมีความรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนเป็นเจ้าของ ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบต่อภาระงานของโรงเรียน

๒) ให้นักเรียนมีส่วนรับผิดชอบต่อภาระงานด้านอาคารสถานที่ในส่วนที่สามารถกระทำได้ ซึ่งจะช่วยปลุกฝังนิสัยการทำงานและเกิดความภาคภูมิใจในโรงเรียนของตนเองด้วย

๓) ปลุกฝังให้ชุมชนตระหนักว่า โรงเรียนเป็นสมบัติของชุมชนและให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ เท่าที่จะเป็นไปได้หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในขั้นนี้ ผู้บริหารต้องให้นักบุคลากรหลายๆ ฝ่าย มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่

ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่

การประเมินผลการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะช่วยให้ผู้บริหารได้ทราบว่า การดำเนินงานเป็นไปตามแผนดำเนินไปด้วยดีเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงแก้ไขในระหว่างภาระงาน และเป็นข้อมูลสำหรับการพิจารณาวางแผนดำเนินงาน

ในปีถัดไปและการประเมินผลงานด้านอาคารสถานที่ต้องทำเป็นระยะๆ และสม่ำเสมอตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนงานโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ดังนี้

- ๑) การทำตารางกำหนดเวลาการประเมินผลไว้อย่างชัดเจนในแต่ละโครงการ
- ๒) ทำตารางกำหนดการใช้อาคารสถานที่ และบันทึกผล
- ๓) มีการตรวจตราดูแลอย่างสม่ำเสมอ
- ๔) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลเช่น การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ แล้วรายงานผลซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาเล่าเรียนอีกด้วย

สุรพงษ์ หิมะนันท์^{๓๐} ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารงานอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอัสสัมชัญดังนี้

- ๑) การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในฐานะ ที่ให้ความสะดวกและส่งเสริมการดำเนินงานด้านต่างๆ ของโรงเรียน ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญและใช้เวลาในการบริหารงานด้านนี้อย่างเหมาะสม

- ๒) งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีขอบข่ายครอบคลุมถึงการจัดสร้าง การใช้การบำรุงรักษา การควบคุมดูแล และการประเมินผลการดำเนินงาน

- ๓) ผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่หลายประการในการดำเนินงานอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ดังนั้นการทราบบทบาทหน้าที่และปฏิบัติได้ครบถ้วน จะทำให้งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

- ๔) การบริหารงานตามขั้นตอนของกระบวนการบริหารจะทำให้การดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

- ๕) ในการดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จำเป็นจะต้องอาศัยแนวคิดหลายประการมาประกอบการพิจารณา เพื่อกำหนดแนวทางดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญมี ๓ ประการ คือ การบริหารงานอาคารสถานที่ การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน

สรุปได้ว่า การบริหารงานอาคารสถานที่ หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่ดำเนิน งานอาคารสถานที่ร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดเป็นอาคารสถานที่ได้จากการศึกษาประโยชน์ของอาคารสถานที่ดังต่อไปนี้

^{๓๐} สุรพงษ์ หิมะนันท์, “แนวทางในการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

๒.๔.๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ในหมวด ๔ ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในทุกๆ ด้าน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้รู้ สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รวมทั้งมุ่งเน้นพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบและการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย อาทิการเรียนการสอนแบบโครงงาน (Project based learning) การเรียนการสอนแบบการสืบสอบด้วยการค้นพบ (Investigation based learning) การเรียนการสอนโดยผู้เรียนใช้การวิจัย (Research based learning) ฯลฯ จะเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงเผชิญเหตุการณ์จริง สร้างสรรค์ผลงานจากกระบวนการคิดการทำงานที่เป็นระบบ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ใช้กระบวนการวิจัยในแก้ปัญหาค้นหาคำตอบจากการสืบค้นและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพในทุกๆ ด้าน ดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒^{๓๐}

๑. วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อให้ผู้เรียนมุ่งศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย อันเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- ๒) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูงอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน และมีทักษะการแก้ปัญหา การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- ๓) เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้ของหลายๆศาสตร์ ในวิชาชีพต่างๆ โดยเน้นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

๒. กระบวนการจัดการเรียนการสอน

- ๑) การเตรียมการ ครูต้องวิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และคัดเลือกเนื้อหาสาระสำหรับการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนใช้การวิจัย
- ๒) การวางแผนการสอนโดยผู้เรียนใช้การวิจัย อาจทำเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล และสอดแทรกสาระการเรียนรู้ต่างๆ
 - ๓) ครูจะต้องเข้าใจบทบาทของตน บทบาทของผู้เรียนและบทบาทร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนใช้การวิจัย เช่น บทบาทครู ต้องให้ความรู้ผู้เรียนในเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะให้ผู้เรียนทำวิจัย ต้องฝึกทักษะที่จำเป็นในแต่ละกระบวนการของการวิจัย เช่น ฝึกทักษะการตั้งสมมติฐาน ต้องเตรียมสถานการณ์ / ใช้สถานการณ์ที่จะกระตุ้น

^{๓๐} โสภิตา ลิ้มวัฒนาพันธ์, สำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา, (๒๕๔๘), หน้า ๑.

ความสนใจของผู้เรียน ต้องจัดหาแหล่งข้อมูลที่จะให้ผู้เรียนค้นคว้า เป็นต้น บทบาทผู้เรียน ต้องศึกษาสภาพปัญหา ต้องร่วมมือและปฏิบัติตามขั้นตอน ต้องฝึกทักษะในแต่ละกระบวนการวิจัย เป็นต้น บทบาทครูและผู้เรียน ต้องจัดทำแผนดำเนินการและประเมินผลต้องกำหนดและวางแผนการทำงานร่วมกัน

สุมนทา พรหมบุญ และคณะ^{๓๒} ได้กล่าวถึง แนวคิดหลักการและกระบวนการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่าการเรียนรู้จำเป็นต้องให้เด็กทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เอาใจเข้าไปร่วมหรือร่วมใจด้วย ใจต้องไปจดจ่อในสิ่งที่เขาเรียนและการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้นั้นมีได้เน้นเฉพาะผู้เรียนกับครูเท่านั้น ผู้เรียนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นในชุมชน สังคม พ่อแม่ เพื่อนและคน ค่อยโอกาสกว่า ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดทักษะทางสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นทำงานร่วมกับผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดทักษะทางสังคมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้เรียนซึ่งการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนั้นมุ่งให้ผู้เรียน “เก่ง ดี มีความสุข” และยังสามารถเสนอหลักการหรือแนวปฏิบัติของทฤษฎีที่เรียกว่า ยุทธวิธี ๔ ดาว อย่างน่าสนใจ ดังนี้

๑) วิธีสอนแบบดาว ๕ แฉก คือ

- (๑) การตั้งคำถาม
- (๒) การทำกิจกรรม
- (๓) การสร้างจินตนาการ
- (๔) การทำงานเป็นกลุ่ม
- (๕) การเชื่อมโยงชีวิตจริง

การจะมีส่วนร่วมจะต้องเริ่มตั้งแต่การตั้งคำถาม ตั้งประเด็นขึ้นมาจากประเด็นคำถามนั้น ก็ให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกัน การทำกิจกรรมจะต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อม มีสื่อช่วยให้เด็กได้ใช้จินตนาการ และมีการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มไปพร้อมกัน ในกระบวนการทำ กิจกรรมเป็นกลุ่มเด็กจะเรียนรู้ทั้งองค์ความรู้ ความรู้ที่ควรจะได้รับและทั้งกระบวนการในการติดต่อสื่อสารการอยู่ร่วมกัน เป็นการเรียนจากสภาพที่เป็นจริงเชื่อมโยงจากชีวิตจริง

๒) สิ่งแวดล้อมเพื่อฝึกฝนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ได้แก่ สภาพห้องเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และในโรงเรียน บ้าน ศูนย์วิทยการบริเวณโรงเรียน การเรียนในห้องเรียนไม่เพียงพอ เพราะเด็กอยู่ในห้องเรียน

^{๓๒} สุมนทา พรหมบุญ และอรพรรณ พรสีมา, ทฤษฎีและแนวคิดเรื่องการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. (กรุงเทพมหานคร : โอเคียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

เพียง ๑๘% ของเวลาทั้งหมดที่เด็กตื่น เพราะฉะนั้นสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กย่อมมีความสำคัญมาก เริ่มตั้งแต่สภาพแวดล้อมในห้องเรียนจะต้องมีมุมที่จะจัดสื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มได้บริเวณโรงเรียนต้องเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของเด็กมีศูนย์วิทยากร เหมือนกับห้องสาธิตวิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ด้วยตนเองรวมทั้งเป็นแหล่ง ให้คำปรึกษากับครู

๓) การแนะแนวและจิตวิทยา

“ศูนย์เพื่อเด็ก” ให้นักลต่าง ๆ ต่อไปนี้ เข้ามามีบทบาทในการร่วมจัด ประสานการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน คือ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง นักจิตวิทยานักแนะแนวคือ ให้ทุกฝ่าย ได้เข้ามามีส่วนร่วมจุดแรกของทฤษฎีนี้คือ เน้นให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมเอาจิตใจเข้าไปร่วม ในสิ่งที่เรียน ถึงจะเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมแต่ในทางปฏิบัติยังไม่เพียงพอทุก ๆ คน ทุก ๆ ฝ่าย จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

๓. การออกแบบการจัดการเรียนการสอน

การออกแบบการจัดการเรียนการสอนและกำหนดกิจกรรม^{๓๓} ดังนี้

๑) ปริศนา เป็นขั้นการกำหนดปัญหา ซึ่งครูอาจใช้สถานการณ์ / การตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ กระตุ้นให้คิดและกำหนดปัญหา หรือครูและผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตั้งคำถาม และกำหนดปัญหาร่วมกัน

๒) หากคำตอบ เป็นขั้นการค้นหาคำตอบ หรือการตั้งสมมติฐาน โดยครู ให้ผู้เรียนศึกษาหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและลองคาดเดาคำตอบ ครูต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับ แหล่งข้อมูลต่างๆ ที่ผู้เรียนสามารถค้นหาคำตอบได้

๓) ขอบกระทำ เป็นขั้นกำหนดวิธีการหาคำตอบ โดยผู้เรียนแสวงหาวิธีการ หรือทางเลือกในการศึกษาหาคำตอบหลากหลายวิธี และตัดสินใจเลือกวิธีที่เหมาะสมที่ให้ได้มา ซึ่งคำตอบ วางแผนการศึกษา เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา โดยมีครูคอยสังเกต ติดตาม ประเมินผลเป็นระยะ และคอยให้การปรึกษา ให้คำแนะนำ และให้การช่วยเหลือ เมื่อผู้เรียน พบปัญหาอุปสรรค

๔) จัดทำข้อมูล เป็นขั้นรวบรวมข้อมูล โดยผู้เรียนจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูล ตามแผนที่กำหนดไว้

๕) วิเคราะห์ความรู้ เป็นขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้เรียนจัดกระทำกับข้อมูล วิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูล

^{๓๓} โสภิตา ลิ้มวัฒนาพันธ์, สำนักพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษา, หน้า ๒

๖) สู้คำตอบ เป็นขั้นการสรุปผล ผู้เรียนสรุปผลจัดทำผลสำเร็จหรือความรู้ที่ได้จากการศึกษา

๔. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ ได้กล่าวในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ^{๓๔} ดังนี้

๑) กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

๒) กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษา และท้องถิ่น

๓) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ

สรุป ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การเขียนวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน วางแผนการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ตรงตามเนื้อหา และมีการประเมินผลการเรียนอย่างเป็นระยะ เพื่อปรับปรุงการเรียน

^{๓๔} กรมวิชาการ, “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑” (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒ – ๑๓

๓. ด้านสื่อวัสดุ อุปกรณ์การเรียนรู้

ธเนศ ขำเกิด^{๓๕} ได้อธิบายความหมายของสื่อการเรียนรู้ไว้ว่า คือ แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ สื่อการเรียนรู้จำแนกได้ ๓ ประเภทดังนี้

๑) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ

๒) สื่อเทคโนโลยี ได้แก่ สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศนะวัตถุหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ และกระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๓) สื่ออื่นๆ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อธรรมชาติ และสื่อสิ่งแวดล้อม สื่อกิจกรรม/กระบวนการ สื่อวัสดุ/เครื่องมือและอุปกรณ์

กรมวิชาการ^{๓๖} ได้อธิบายความหมาย สื่อการเรียนรู้ไว้ว่า คือ เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากในยุคปัจจุบันข้อมูลข่าวสาร ความรู้ การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆด้วยตนเอง ตลอดจนพัฒนาศักยภาพการคิด ได้แก่ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดอย่างอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ควรเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

กิดานันท์ มะลิทอง^{๓๗} ได้สรุปการถึงสื่อการสอนไว้เป็นขั้นตอน ดังนี้ คือ

๑) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ในเนื้อหาที่กำลังจะเรียนนั้น สื่อที่ใช้ในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่แสดงเนื้อหากว้างๆ มิใช่สื่อที่เน้นเนื้อหาเจาะลึกอย่างแท้จริง อาจเป็นสื่อที่เป็นแนวปัญหาหรือให้ผู้เรียนคิด และควรเป็นสื่อที่ง่ายต่อการนำเสนอในระยะเวลาอันสั้น เช่น ภาพ บัตรคำ หรือบัตรปัญหา เป็นต้น

๒) ขั้นตอนการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นขั้นสำคัญในการเรียนเพราะเป็นขั้นที่จะให้ความรู้เนื้อหาอย่างละเอียดเพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนต้องเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวิธีการสอน ต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อให้เหมาะสม

^{๓๕}ธเนศ ขำเกิด , ศัพท์ปฏิบัติการศึกษาที่ควรรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๒.

^{๓๖} กรมวิชาการ , คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^{๓๗} กิดานันท์ มะลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔ – ๕๕.

และสอดคล้องกับ กิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อในขั้นนี้จะต้องเป็นสื่อที่เสนอความรู้อย่างละเอียด ถูกต้อง และชัดเจนแก่ผู้เรียน เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ แผ่นโปรงใส แผนภูมิ วิดีทัศน์ เทปเสียง และ ชุดการสอน

๓) ขั้นวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ด้านทฤษฎี หรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในขั้น ฝึกหัดโดยลงมือปฏิบัติเอง สื่อในขั้นนี้จึงเป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนได้ขบคิดโดยผู้เรียน เป็นผู้ใช้สื่อเองมากที่สุด เช่น ภาพ บัตรปัญหา เทปเสียง สมุดแบบฝึกหัด หรือชุดการเรียนรู้ เป็นต้น

๔) ขั้นสรุปบทเรียน เป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนการสอน เพื่อการย้ำเนื้อหา บทเรียนให้ ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้อง และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วย ขั้นสรุปนี้ควรใช้ ระยะเวลาสั้นๆ เช่นเดียวกับขั้นนำ สื่อที่ใช้สรุปจึงควรครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญทั้งหมดโดยย่อ และใช้เวลาน้อย เช่น แผนภูมิ หรือแผ่นโปรงใส เป็นต้น

๕) ขั้นประเมินผู้เรียน เป็นการทดสอบว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้หรือเข้าใจ ในสิ่งที่เรียนไปถูกต้องมากน้อยเพียงใด และบรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่ สื่อในขั้นการประเมินมักจะเป็นคำถามจากเนื้อหาบทเรียน โดยอาจมีภาพประกอบด้วยก็ได้ อาจจะเป็นบัตรคำหรือสื่อต่างๆ ที่ใช้ในขั้นกิจกรรม การเรียนมาถามอีกครั้งหนึ่ง และอาจเป็น การทดสอบโดยการปฏิบัติจากสื่อหรือการกระทำของผู้เรียน เพื่อทดสอบว่าผู้เรียนสามารถ มีทักษะจากการฝึกปฏิบัติอย่างถูกต้องครบถ้วนหรือไม่

ก. ความสำคัญของการเรียนรู้

ความสำคัญของการเรียนรู้มีดังนี้

- ๑) ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น
- ๒) ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม
- ๓) ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง
- ๔) สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่
- ๕) ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน
- ๖) เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
- ๗) ช่วยเชื่อมโยงสิ่งที่ใกล้ตัวผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน
- ๘) ช่วยให้ผู้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ด้วยตนเอง
- ๙) ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย
- ๑๐) ช่วยกระตุ้นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเชิงเนื้อหา กระบวนการ และความรู้เชิงประจักษ์และส่งเสริมให้เกิดทักษะ ได้แก่ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร

ข. ประเภทของสื่อการเรียนรู้

ถนัด ม่วงมณี^{๓๔} ได้กล่าวถึง สื่อการเรียนรู้ไว้ว่า คือการนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรือวิธีการมาช่วยให้ครูสอนและผู้เรียนประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และสื่อการเรียนรู้มี ๓ ประเภทใหญ่ ดังนี้

๑) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง เอกสาร หนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ได้แก่ เอกสาร ตำราหนังสือ นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมาย บันทึกรายงาน

๒) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศนวัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ๆสื่อเหล่านั้น ได้แก่ แถบบันทึกภาพ พร้อมเสียงหรือที่เรียกว่า วิดีทัศน์ สไลด์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-assisted instruction) สื่อบนเครือข่าย (Web-based Learning) การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอน การศึกษาผ่านดาวเทียมสื่ออื่นๆ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

(๑) สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ สามารถถ่ายทอดสาระความรู้ต่างๆ แนวคิด เจตคติและวิธีการปฏิบัติตนไปสู่บุคคลอื่นได้ เช่น ผู้บริหาร ครู ตัวนักเรียน นักการภารโรง

(๒) สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือสภาพที่อยู่รอบตัวผู้เรียน ตลอดจนสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ ปรากฏธรรมชาติ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติ ห้องสมุด

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวผู้เรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการ ตลอดจน คน สัตว์ สิ่งของ ธรรมชาติ รวมถึงเหตุการณ์ แนวความคิด อาจอยู่ในลักษณะที่ถ่ายทอด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกเพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ เป็นเครื่องมือที่กระตุ้นให้เกิดศักยภาพทางความคิด และกระตุ้นให้เป็นผู้แสวงหาความรู้มีทักษะในการสร้างความรู้เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง

๔. ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการที่จะทราบว่าการเรียนการสอนนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดหรือไม่ ควรมีการปรับปรุงในเรื่องใด การวัดเป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขที่ได้จากการวัด ส่วนการประเมินเป็นการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่า ในสิ่งที่วัดได้ รวมทั้งข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ การตรวจผลงานและการทดสอบ การวัดผล

^{๓๔} ถนัด ม่วงมณี, คู่มือสอบบรรจุครู ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับวิชาการครูการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว . ๒๕๔๔), หน้า ๓.

ในการเรียนใน ๓ องค์ประกอบ คือ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติ และเจตคติ สถานศึกษาสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบต่างๆ และ/หรือจากการประกอบอาชีพมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนของหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งในระดับที่กำลังศึกษาอยู่^{๓๕}

สุมณฑา พรหมบุญ และคณะ^{๓๖} ได้กล่าวถึงการประเมินผลไว้ว่า การวัดผลพัฒนาการของผู้เรียน จากกระบวนการทำงานความสามารถพิเศษพัฒนาการทางด้านลักษณะนิสัย เพิ่มผลงาน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากวิธีการประเมินผลยังเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเดียว ไม่คิดว่าวิธีการหรือนวัตกรรมใดจะช่วยให้บรรลุผลได้ทั้งวัดระบบการทำงาน วัดความสามารถเด็ก และส่งเสริมเด็กไปในทางใดนั้นจะต้องดูพัฒนาการด้านลักษณะนิสัย มีเพิ่มผลงานนักเรียนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมใน การประเมินผลตนเองด้วย โดยเฉพาะในส่วนของการเพิ่มผลงานของนักเรียนเป็นผู้เลือกที่จะเอา ผลงานใดไปรวมอยู่ในเพิ่มผลงานของตน หากเด็กได้รับการกระตุ้นให้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เด็กจะสามารถแสดงออกได้อย่างหลากหลายและมีโอกาสได้ศึกษาทดลองสิ่งที่ตน อยากเรียนรู้ที่มีการจัดเตรียมให้อย่างเป็นระบบทั้งในและนอกห้องเรียน เด็กก็จะแสดง ความสามารถหลายด้านกล่าวโดยสรุป การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งให้ออกแบบผู้เรียนที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ด้วยตนเองเน้นการสร้างความรู้เองของผู้เรียน พร้อมๆ ไปด้วยการฝึกทักษะในเชิงกระบวนการที่ใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะทางสังคม ทักษะการคิดค้นการแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งของบุคคลในยุคปัจจุบัน

ก. การวัดผล (Measurement)

ศิริกุล นามศิริ^{๓๗} ได้กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ไว้ว่า คือ เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องทำการวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียนว่าได้รับผลแค่ไหน เพียงไร หรือจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร จำเป็นที่จะต้องมีการวัดผลและประเมินผล

การวัดผล (Measurement) เป็นการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม คือ จะแสดงผลของการวัดออกมาเป็นตัวเลข เพื่อแสดงว่านักเรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใดจากที่ได้เรียนไปแล้ว และอาจจะบอกได้หลังจากการ

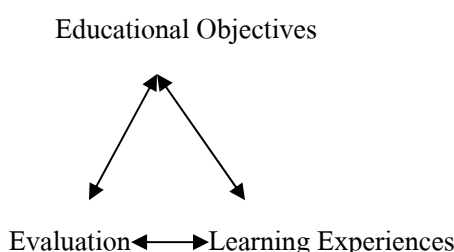
^{๓๕} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. หน้า ๑๐๘

^{๓๖} สุมณฑา พรหมบุญ, ทฤษฎีและแนวคิดเรื่องการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. หน้า ๒๐

^{๓๗} ศิริกุล นามศิริ, การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยหลักการบริหาร: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

สอบว่านักเรียนได้คะแนนเท่าไร โดยนำผลที่นักเรียนทำได้กับคำตอบที่ครูเตรียมไว้ว่าเป็นคำตอบที่ถูกไปเปรียบเทียบ

Mcguire CH. (JAMA)^{๔๒} ได้กล่าวถึงการวัดผล (Measurement / Assessment) และการประเมินผล (Evaluation) ไว้ว่า คือ เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ของไตรยางค์ การศึกษา (Educational Trilogy) ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ วัตถุประสงค์การศึกษา (Educational Objectives) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences) และการวัดผลประเมินผล (Evaluation) และรู้จักกันโดยทั่วไปว่า OLE (O = Objectives; L = Learning experiences; E = Evaluation) ทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ ๒.๔ องค์ประกอบความสัมพันธ์ของการวัดผล

ที่มา : Mcguire CH. JAMA 1995; 274:735-40

ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป ผู้สอนจะต้องตั้งวัตถุประสงค์การศึกษาว่า สิ่งที่ต้องการสอนคืออะไร เรืองรูดังกล่าว เป็นองค์ความรู้ (Knowledge / Cognitive Domain) หรือ เป็นทักษะ (Skill / Psychomotor Domain) หรือเป็นทัศนคติ/ เจตคติ (Attitude / Affective Domain) เพราะวัตถุประสงค์ที่จะสอนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดเลือกวิธีการสอน หรือ วิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน ตัวอย่างเช่น หากสิ่งที่ต้องการสอนเป็นเนื้อหาวิชา หรือ เป็นองค์ความรู้ ผู้สอนอาจเลือกวิธีการสอนแบบบรรยาย แต่ถ้าต้องการสอนทักษะ ผู้สอนอาจเลือกสอนโดยเริ่มต้นด้วย การบรรยายเพื่อปูพื้นฐานหลักการ ข้อจำกัด ข้อควรระวัง ของทักษะดังกล่าว จากนั้นคงต้องมีการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสลงมือ ฝึกทำ ให้เกิดทักษะดังที่ต้องการ และหากต้องการสอนเจตคติหรือทัศนคติ ผู้สอนอาจต้องพิจารณารูปแบบ การสอนเป็นการอภิปราย กลุ่มย่อย การถกเถียงปัญหา การเล่นเกมบทบาทสมมติ เป็นต้น ไม่ว่าวัตถุประสงค์การศึกษา จะเป็น Domain ใดก็ตามและ ผู้สอนคว่าได้จัดประสบการณ์ การเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมตามชนิดของวัตถุประสงค์แล้ว ก็ควรจะต้องการวัดผลและประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียน

^{๔๒} Mcguire CH. JAMA 1995; 274:735-40

ได้เรียนรู้จริง ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หากผลการประเมินไม่เป็นไปตามคาดหวัง ผู้สอนคงต้องพิจารณาว่าปัจจัยใดใน OLE ที่ส่งผลให้ผู้เรียน ไม่สามารถเรียนรู้จนบรรลุ วัตถุประสงค์ เป็นไปได้หรือไม่ว่า...การเขียนหรือการกำหนดวัตถุประสงค์ไม่ชัดเจน ส่งผลให้ เลือกวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสม หรืออาจเกิดจาก วัตถุประสงค์ชัดเจนแต่เลือกวิธีการสอนที่ไม่สอดคล้องไม่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์นั้น หรืออาจเกิดจากการเลือกเครื่องมือวัดผลที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น จะเห็นว่าทั้ง ๓ องค์ประกอบ ในไตรยางค์การศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก แต่ในเอกสารนี้จะขอนำเสนอ รายละเอียดเฉพาะในส่วนของการวัดผล และการประเมินผลเท่านั้น โดยอยู่บนสมมติฐานว่า วัตถุประสงค์การศึกษาและการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้เหมาะสมดีแล้ว ^{๔๓}

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ^{๔๔} ได้กล่าวถึงการวัดผล (Measurement) ไว้ว่า คือ เป็นกระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลตามจุดมุ่งหมายและเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างกันที่ปรากฏอยู่ในวัตถุสิ่งของที่วัดนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผลจากการวัดจะออกมาเป็นตัวเลข จุดมุ่งหมายของการวัดผลนั้น เป็นการตรวจสอบการนอนของครูอาจารย์และการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ด้านทักษะปฏิบัติ (Psychomotor Domain) ด้านเจตคติ (Affective Domain)

ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์^{๔๕} ได้กล่าวถึงการวัดผล (Measurement) คือการกำหนดตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมต่างๆ หรืออาจใช้เครื่องมือไปวัดเพื่อให้ได้ตัวเลขแทนคุณลักษณะต่างๆ เช่น ใช้ไม้บรรทัดวัดความกว้างของหนังสือได้ ๓.๕ นิ้ว ใช้เครื่องชั่งวัดน้ำหนักของเนื้อหมูได้ ๐.๕ กิโลกรัม ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ในวิชาภาษาไทยของเด็กชายแดงได้ ๔๒ คะแนน และการวัดผลแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) วัดทางตรง วัดคุณลักษณะที่ต้องการโดยตรง เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก มาตราวัดจะอยู่ในระดับ Ratio Scale

๒) วัดทางอ้อม วัดคุณลักษณะที่ต้องการโดยตรงไม่ได้ ต้องวัดโดยผ่านกระบวนการทางสมอง เช่น วัดความรู้ วัดเจตคติ วัดบุคลิกภาพ มาตราวัดจะอยู่ในระดับ Interval Scale

^{๔๓} Harden RM, Gleeson FA. Assessment of clinical competence using an objective structured clinical examination. Med Educ 1979;13:41-54

^{๔๔} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, “การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” .หน้า ๕๕

^{๔๕} ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์, (ที่มาของข้อมูล <http://www.watpon.com/Elearning/mea1.htm>), ๒๕๕๔.

ข. ผลประเมินผลการเรียนรู้

Harden RM^{๔๖} ได้กล่าวว่า ทุกครั้งที่ทำการวัดผลและประเมินผล ซึ่งมักเรียกทั่วๆ ไปว่า "ทำการสอบ" เราในฐานะผู้สอนจะต้องตอบคำถามต่อไปนี้ เป็นอย่างน้อยเพื่อที่จะทำให้การจัดสอบนั้นๆ เหมาะสมและยุติธรรมแก่ผู้ถูกสอบหรือผู้เรียน ในเรื่องการสอบ "ความยุติธรรม" เป็นสิ่งที่ผู้สอนพึงตระหนักอยู่เสมอ ก่อนอื่นขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับ คำ (Term) ในเรื่องการวัดผล การประเมินผล ๒ คำ ดังนี้คือ การวัดผล หรือ การวัด หรือ Measurement หรือ Assessment มีความหมายว่า การจัดหาข้อมูล หรือ จัดหาคะแนนจากหลากหลายวิธี ส่วนการประเมินผล คือ การนำผลที่วัดได้มาตัดสินว่ามีคุณค่าอย่างไร เช่น ในการสอบครั้งหนึ่ง นักศึกษาสอบได้คะแนน ๙๐ % ค่าคะแนน ๙๐ % คือค่าคะแนนที่วัดได้ = Assessment จากนั้นผู้สอนจึงพิจารณาอีกครั้งว่าค่าคะแนน ๙๐ % นี้อยู่ในเกณฑ์ดีมาก หรือ ดี หรือ พอใช้ เราเรียกการตัดสินคุณค่า ของสิ่งที่วัดได้ว่าการประเมินผล = Evaluation เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง Assessment และ Evaluation เป็นดังนี้

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ^{๔๗} ได้กล่าวถึงการประเมินผลไว้ว่า คือ การพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่าของความจริงและการกระทำ ขึ้นอยู่กับการวัดเพียงอย่างเดียว เช่น คะแนนสอบ แต่โดยทั่วไปจะเป็นการรวมการวัดหลายๆทาง โดยอาศัยข้อมูลหรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบประกอบการพิจารณา การประเมินผลแต่ละครั้งจะประกอบด้วยผลการวัดที่ได้จากกระบวนการต่างๆ เกณฑ์การพิจารณา และการตัดสินใจ เป็นการชี้ขาดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบผลการวัดกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และสถานศึกษามีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

๑) กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

๒) ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผลแต่ละวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๓) ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติและผลงาน

^{๔๖} Campbell JK, Lohson C. Evaluating educational intervention. BMJ1999; 318:1269-1272

^{๔๗} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. หน้า ๘๕.

๔) จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียน จากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการและอื่นๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษากำหนด

๕) พัฒนาเครื่องมือวัดผลประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

ศิริกุล นามศิริ^{๔๔} การประเมินผล (Evaluation) เป็นการกำหนดค่า หรือราคาจาก คะแนนที่ได้จากการวัดผลนั้น เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี เมื่อได้คะแนนจากการวัดมาแล้ว ยังบอกไม่ได้ทีเดียวว่าเด็กคนนั้นเก่งหรือไม่เก่งจะต้องใช้วิจารณญาณพิจารณาต่อไปอีกด้วยโดยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกันการวัดผลและประเมินผล เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอน เพราะว่าการวัดและประเมินผลจะช่วยให้เกิดประโยชน์ดังนี้ ๑) เพื่อปรับปรุง การสอนของครูทำให้ครูทราบว่าผลการสอนของตนเป็นอย่างไร จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ๒) เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน ให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองเก่ง อ่อนอย่างไรและครู ก็จะทราบว่า เด็กคนไหนเก่ง อ่อนแค่ไหน จะได้แก้ไขปรับปรุงเป็นรายๆ ไป ๓) เพื่อปรับปรุงระบบ การบริหารในโรงเรียน ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร แผนการสอนและบันทึกการสอน ที่นำมาสู่การปฏิบัติว่า

สรุปได้ว่า การวัดผลการประเมินผล จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่ง ในไตรยางค์การศึกษา จนกระทั่งมีการกล่าวอ้างว่า "Evaluations shape up study" ผู้เรียนจะเรียน ตามสิ่งที่เขาคาดว่าจะถูกสอบ ดังนั้นหากผู้สอนระมัดระวังหรือ ให้ความสำคัญในการออกข้อสอบ ก็จะสามารถกำกับการเรียนรู้ของผู้เรียนไปในทิศทางที่ต้องการได้ด้วยนอกเหนือจาก

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และคู่มือจะมีประสิทธิภาพในการทำกับการเรียนรู้ ของผู้เรียนมากกว่าด้วยซ้ำ สิ่งที่คุณสอนควรจะต้องตระหนักเกี่ยวกับการประเมินผล คือ ต้องชัดเจนว่า ต้องการวัดอะไร เพื่ออะไร ต้องเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลให้เหมาะสม สอดคล้องกับ สิ่งที่ต้องการวัด ควรใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เพราะเครื่องมือแต่ละชนิดมีข้อจำกัดแตกต่างกัน และตระหนักว่าการวัดผลไม่ใช่จุดสิ้นสุดของการเรียนการสอนควรนำผลไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การเรียนการสอนในโอกาสต่อไปอย่างต่อเนื่องดังวงจรการวัดผล (Evaluation cycle) ต่อไปนี้

^{๔๔} ศิริกุล นามศิริ, การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยหลักการบริหารจัดการ : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, หน้า ๔๔.

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยในประเทศ

ผจญ ภูณ^{๔๕} ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการบริหารงาน วิชาการ โรงเรียนกัณดาร สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองเชียงราย โดยได้ศึกษาสภาพ การบริหารงานวิชาการ ของโรงเรียนกัณดาร ๕ ด้าน” พบว่า การปฏิบัติโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนกัณดาร ทั้ง ๕ งาน พบว่า ควรมีการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นโดยนำสภาพปัญหาของท้องถิ่นมาเป็นข้อมูลในการจัดทำหลักสูตร ครูผู้สอนควรเตรียมการสอนให้สอดคล้องกับสภาพของผู้เรียน สนับสนุนให้ครูผู้สอน ได้ผลิตสื่อขึ้นใช้เอง การวัดผลประเมินผลต้องสอดคล้องกับการเรียนรู้โดยครอบคลุมทั้งพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย

พระมหาปริยญา ปริยฐานนุโท^{๔๖} ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ในเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑” ผลการศึกษาว่า: การบริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้ง ๕ ด้าน คือ อาคารสถานที่ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย การจัดแหล่งการเรียนรู้ สื่อเทคโนโลยี และการพัฒนาการด้าน ร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาโดยองค์รวม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านการบริหารอาคารสถานที่ และต่ำที่สุด คือด้านบริหารจัดการสื่อการเรียนรู้และเทคโนโลยีและจากผลการเปรียบเทียบการบริหาร จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA) พบว่า การบริหารด้านอาคารสถานที่ การบริหารหลักสูตร การบริหารแหล่งการเรียนรู้ และการบริหารสื่อเทคโนโลยีไม่แตกต่างกัน ในระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการบริหารอาคารสถานที่และการพัฒนาการโดยองค์รวมมีความแตกต่างกันในระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

^{๔๕} ประสงค์ ปัญธิยา, “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา ๘”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖), หน้า ๕๑.

^{๔๖} พระมหาปริยญา ปริยฐานนุโท, การบริหารสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑, หน้า ก.

บัณฑิต ชุนสิทธิ์^{๕๑} ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูโรงเรียนชาวเขา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน” พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนได้บริหารงานในทุกๆ ด้าน อยู่ในระดับมาก ในด้านงานอบรมทางวิชาการ งานวัดผลและประเมินผล ระดับปานกลางถึงมากคือ งานส่งเสริมการสอน นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานห้องสมุด งานการเรียนการสอน งานวัสดุประกอบหลักสูตร งานวางแผนวิชาการ และงานนิเทศการศึกษา

อ่ำไพวรรณ ยศประสิทธิ์^{๕๒} ได้ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูเกี่ยวกับบทบาททางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์” พบว่า การปฏิบัติงานในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การบริการห้องสมุด การบริการแนะแนว อยู่ในระดับปานกลางและไม่ค่อยเป็นปัญหา แต่ปัญหาและอุปสรรคที่มีนั้น พบว่า ทางโรงเรียนขาดเอกสารและไม่ค่อยได้รับการนิเทศจากศึกษานิเทศก์

สิริ นมะหุต^{๕๓} ได้ศึกษาเรื่อง “สภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่” พบว่า การบริหารงานวิชาการตามลักษณะงานทั้ง ๕ งาน เป็นปัญหาระดับปานกลาง ลักษณะที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ได้ให้ความสำคัญและสนใจเป็นอย่างมากควรปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ การจัดห้องเรียนและห้องอุปกรณ์อื่นๆ ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนไม่พร้อม และไม่เพียงพอสำหรับนักเรียน ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียนมีข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่ที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมหลายๆ ประเภท และครูขาดความรู้ทักษะในการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ด้านการนิเทศงานวิชาการได้รับการนิเทศอย่างไม่ต่อเนื่อง ไม่จริงจัง และขาดการให้ความรู้ด้านการนิเทศ ด้านการวางแผนและการจัดการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับความรู้ของครูผู้สอน การวัดผลและประเมินผลการศึกษายังเป็นปัญหา ในทางปฏิบัติของผู้บริหารและครูอาจารย์อยู่บ้าง

^{๕๑} บัณฑิต ชุนสิทธิ์. “การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูโรงเรียนชาวเขาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, (๒๕๓๔). หน้า ๕๘.

^{๕๒} อ่ำไพวรรณ ยศประสิทธิ์, “ความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับบทบาททางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา), (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๓.

^{๕๓} สิริ นมะหุต, “สภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ก.

พงษ์ศักดิ์ อินทราม^{๔๔} ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การดำเนินงานทางวิชาการทั้ง ๕ งาน มีดังนี้ ได้มีการส่งเสริมให้ครูศึกษาเข้าใจหลักสูตรด้วยตนเอง มีการปรับแผนการสอนเพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามเนื้อหา ของบทเรียนแต่ยืดหยุ่นตามสภาพท้องถิ่น และให้มีการบันทึกการสอนไว้ล่วงหน้า จัดหาสื่อ การสอนโดยซื้อด้วยเงินงบประมาณ มีการส่งเสริมการใช้สื่อและห้องบริการสื่อการเรียนการสอนอย่าง มีระบบ มีการวัดผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ และนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการเรียนการสอน ในชั้นเรียนปกติ มีการจัดห้องสมุดเป็นเอกเทศโดยมีครูบรรณารักษ์ประจำ และมีการให้บริการ บำรุงรักษาและซ่อมแซมอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารเป็นผู้นิเทศภายใน มีการสร้างเครื่องมือการนิเทศ และให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการนิเทศ ครูทุกคนมีส่วนในการวางแผนงานวิชาการ โดยใช้ข้อมูล ปัญหาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการควบคุม กำกับ และประเมินผลการปฏิบัติงานมาวางแผน ด้วย จัดกิจกรรมส่งเสริมการโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติและครูมีส่วนร่วม โดยผู้บริหารเป็นผู้ประเมิน กิจกรรมที่จัด มีการสำรวจความต้องการในการจัดส่งครูเข้าอบรมพร้อมทั้ง ส่งเสริมให้ครูเข้ารับ การอบรมที่หน่วยงานอื่นจัดขึ้นและประเมินผลเมื่อกลับมาปฏิบัติงาน ในส่วนของปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดแคลนครูที่มีความชำนาญเฉพาะกลุ่มประสบการณ์และขาดเจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้เรื่อง ห้องสมุดโดยเฉพาะ

๒.๕.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Yates^{๔๕} ได้ศึกษาเรื่อง ความยืดหยุ่นของการพัฒนาอาคารสถานที่และการใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ โรงเรียนระดับประถมศึกษาและโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา รวม ๒๐ โรงเรียน ซึ่งเคยได้รับความช่วยเหลือจากคณะกรรมการวางแผน ก่อสร้างอาคารเรียนจากมหาวิทยาลัยเทนเนสซี ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนรู้จักยืดหยุ่นในการใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่อย่างรวดเร็ว เช่น รู้จักจัดห้องให้กว้างโดยแบ่งห้องด้วยกระดานดำตู้ หรือเครื่อง

^{๔๔} พงษ์ศักดิ์ อินทราม, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ,” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๓๙), หน้า ๖๕-๗๐.

^{๔๕} Yates อ้างในพระอนัน ฌนุทโก “การบริหารอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานครเขตบางพลัด เขต ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๖.

ตกแต่งอื่นๆ ที่เคลื่อนย้ายได้ง่าย รู้จักยืดหยุ่นในการปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่มากขึ้น บุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีแนวโน้มรู้จักยืดหยุ่นในการใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่มากกว่าบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา และจำนวน ๕ โรงเรียน ใน ๒๐ โรงเรียนมีการยืดหยุ่นในการใช้อาคารสถานที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับระยะแรกๆ

Taylor^{๕๖} ได้ศึกษาเรื่อง เปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนมัธยมเวอร์จิเนีย ๑๕ โรงเรียน กับโรงเรียนนานาชาติที่มีชื่อเสียง จำนวน ๓ โรงเรียน เกี่ยวกับการปฏิบัติตามคำแนะนำในการจัดอาคารสถานที่ พบว่า คำแนะนำที่โรงเรียนทั้งสองกลุ่มตัวอย่างปฏิบัติตาม คือ ให้โรงเรียนจัดให้มีที่ว่างสำหรับนักเรียน โรงเรียนออกแบบโดยแยกห้องที่ใช้เสียงดัง เช่น ห้องดนตรีไว้ต่างหากมิให้รบกวนห้องอื่น โรงเรียนมีโรงพลศึกษาเป็นเอกเทศ โรงเรียนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมใช้อาคารสถานที่ และโรงเรียนจัดหาวัสดุ น้ำหนักเบาหรือถอดเก็บได้มาใช้กัน ห้องเรียนส่วนคำแนะนำข้ออื่นปฏิบัติ ดังนี้ โรงเรียนจัดห้องแนะแนวไว้ใกล้ย่านวิชาการ และจัดห้องทดลองวิทยาศาสตร์เป็นเอกเทศ มีโรงเรียนมัธยมเวอร์จิเนีย ๘ โรงเรียน และโรงเรียนนานาชาติ ๑ โรงเรียน ปฏิบัติตาม ให้จัดห้องประชุมไว้ในย่านหนังสือ มีโรงเรียนมัธยมเวอร์จิเนีย ๕ โรงเรียนและโรงเรียนนานาชาติ ๑ โรงเรียน ปฏิบัติตาม ให้แยกส่วนที่ใช้เสียงดังออกจากย่านศิลปะมีโรงเรียนมัธยมเวอร์จิเนีย ๒ โรงเรียน และโรงเรียนนานาชาติ ๒ โรงเรียน ปฏิบัติตาม จัดศูนย์อุปกรณ์การเรียนไว้ในย่านวิชาการ มีโรงเรียนมัธยมเวอร์จิเนีย ๑๓ โรงเรียน และโรงเรียนนานาชาติ ๒ โรงเรียน ปฏิบัติตาม จัดอาคารบริหารไว้ใกล้ทางเข้าโรงเรียน มีโรงเรียนนานาชาติ ๑ โรงเรียนเท่านั้น ที่ไม่ปฏิบัติตาม และออกแบบโรงอาหารให้เป็นอาคารเอกประสงค์มีโรงเรียนมัธยมเวอร์จิเนีย ๑๑ โรงเรียน และโรงเรียนนานาชาติ ๓ โรงเรียน ปฏิบัติตาม

เพอร์สัน (Person)^{๕๗} ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริการแบบมีส่วนร่วมกับการรับรู้ประสิทธิผลของสถาบันของวิทยาลัยชุมชนใน นอร์ทแคโรไลนา โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหาร คณาครูและเจ้าหน้าที่ในวิทยาลัยพบว่า การบริการแบบส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญกับประสิทธิผล

^{๕๖} สุรพล สุภรตรีทิเทศ, “การศึกษาการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘.

^{๕๗} Person. James Luncefoed. “An Examination of The Relationship between Participation Management and Perceived Institutional Effectiveness in North Carolina Community Colleges,” **Dissertation Abstracts International**. 1993 : 3071.

สปิริโต (Spirito)^{๕๘} ได้ศึกษา เรื่อง พฤติกรรมของครูใหญ่ในฐานะผู้บริหารทางวิชาการของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ที่มีผลต่อความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียน ได้ผลที่น่าสนใจอย่างหนึ่งว่า การพัฒนาบุคลากรของครูใหญ่มีความสำคัญต่อความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียน

ลิว (Liu)^{๕๙} ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้บริหารทางวิชาการของครูใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มีประสิทธิผลโดยการใช้เครื่องมือ Instructional Leadership Behavior Questionnaire (ILBQ) ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมผู้บริหารทางวิชาการของครูใหญ่มีความสัมพันธ์สูงกับประสิทธิผลของโรงเรียน

การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญยิ่ง และมีขอบเขตในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้ การจัดสร้างอาคารสถานที่ที่มีการวางตัวอาคารไม่เหมาะสม ขนาดของห้อง ไม่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน ห้องปฏิบัติการมีไม่เพียงพอ การใช้ประโยชน์อาคารสถานที่ต้องมีความยืดหยุ่นในการใช้อาคารสถานที่ ต้องมีที่ว่างในการให้นักเรียนได้พักผ่อนและประกอบกิจกรรม การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ได้รับงบประมาณในการบำรุงรักษาซ่อมแซมไม่เพียงพอ การควบคุมดูแลอาคารสถานที่ขาดบุคลากรในการดูแลอาคารสถานที่ ให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลอาคารสถานที่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณด้านอาคารสถานที่ การประเมินผลอาคารสถานที่ ปรากฏว่ายังดำเนินงานได้ผลไม่ครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา การบริหารเวลาด้านอาคารสถานที่ ผู้บริหารมีการชี้แจงข้อมูลข่าวสาร และประสานงานกับครู อาจารย์ บุคลากรนอกพอประมาณ และการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีการจัดทำแผนงานการจัดสิ่งแวดล้อมการทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน อาคารเรียนมีการปลูกต้นไม้มีการจัดสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยแต่มีปัญหาด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่เพียงพอขาดแคลนงบประมาณและบุคลากรที่รับผิดชอบ อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องมีการปรับปรุง พัฒนา ตื่นตัว ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา และศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการบริหารจัดการงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมดีเด่น โดยวิธีการสัมภาษณ์เพื่อที่จะได้ทราบปัญหา ข้อเสนอแนะ

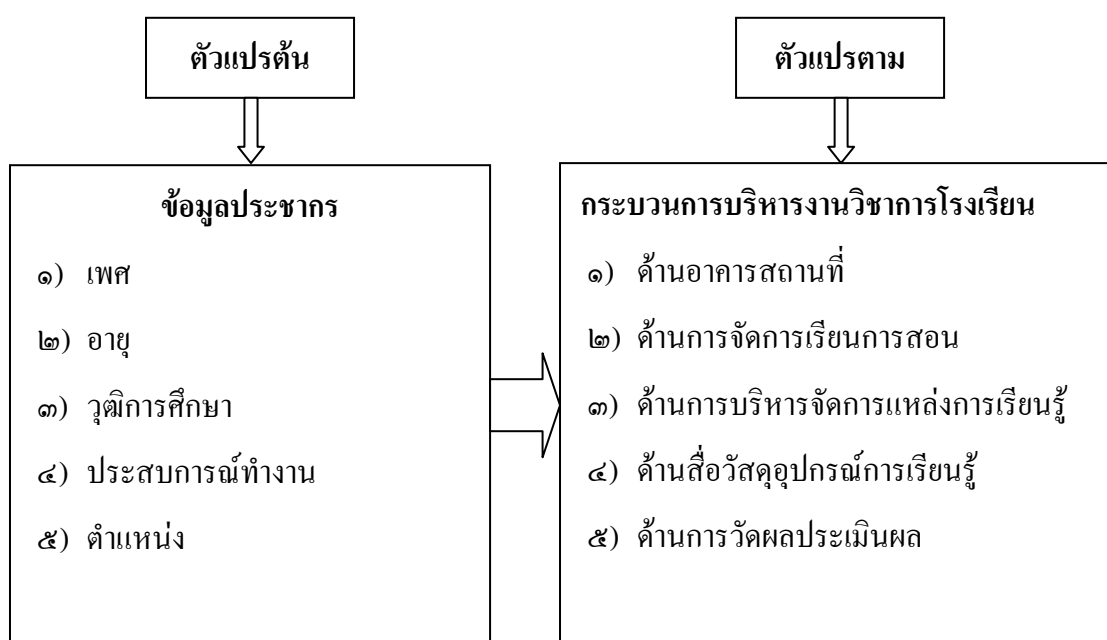
^{๕๘} (Spirito, Joseph Peter, “ The Institutional Leadership Behaviors of Principals in Middle School in California and The Impact of Implementation on Academic Achievement,” **Dissertation Abstracts International**. 1990 : 3986.

^{๕๙} Liu, Ching – Jen, “ An Identification of Principal Institutional Leadership Behavior in Effective High School,” **Dissertation Abstracts International**. 1985 : 961.

และแนวทางในการแก้ไขปัญหาจริงๆ ที่ชัดเจน เป็นรูปธรรมในการบริหารงานอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นข้อมูลสารสนเทศในการนำไปบริหารจัดการด้านอาคารสถานที่ ให้ส่งเสริมและเอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและนักเรียนทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สมควร ที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจในการดำเนินการจัดการให้มากยิ่งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารและครูโรงเรียนวัดมะเดื่อ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ดังแผนภูมิที่ ๑

แผนภูมิที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย